

QUEST architecture voor Desired Spaces, 2020 /
Giotto Di Bondone, 'De verdrijving van de duivels uit Arezzo', 1297-99

OASE#114 - Optimisme of de ondergang?

Stefan Devoldere, David Peleman, Jantje Engels (red.)

‘Gevoelens die het meest waar schijnen, schijnen dat door hun spontaniteit – wat geen bewijs van authenticiteit is (...).’ — Paul Valéry.¹

‘Live: Means not simply to exist but to thrive, to flourish, to inhabit, and to express life, tapping into architecture’s inherent optimism.’ — Hashim Sarkis.²

‘Optimism and danger, very simply, are affirmations of the wildness of life — of the life that resides even in places and things — while utopianism remains an affirmation of the stillborn universe of the metaphysician’s *Idea*: transcendent, fixed, and quixotically indifferent to the vivid rolings of a historical world.’ — Sanford Kwinter.³

Ondanks klimaatcatastrofes, toenemende schaarste aan grondstoffen en ongelijkheid, een wereldwijde pandemie en groeiende geopolitieke instabiliteit, blijft de architectuur op een koppige wijze optimistisch over de toekomst. Meer nog, ze ziet zichzelf doorgaans als de discipline bij uitstek om de maatschappij een uitweg te wijzen uit rampspoed, ontberingen en calamiteiten. Op de meest recente editie van de Architectuurbienale van Venetië, drong het levenslustige thema *How will we live together* projecten zelfs dermate veel optimisme op dat het de geloofwaardigheid ervan ondermijnde. Er lijkt dus een intrinsiek optimisme schuil te gaan in de architectuurpraktijk, dat echter alleen maar geloofwaardig kan zijn, als het spontaan en ongeprogrammeerd lijkt, en niet in buitenproportionele hoeveelheden op ons afkomt.

Noam Chomsky spreekt over optimisme als zijnde een heuse ‘strategie’ om een betere toekomst te maken. Dat strategisch aspect is ook in grote mate aanwezig in de architecturale en stedenbouwkundige praktijk. We kunnen ons moeilijk een andere – en hopelijk betere – gebouwde toekomst inbeelden als we er niet optimistisch over zijn en er zelf in geloven. Het optimisme van de Renaissance hielp ons weerstand te bieden aan de duivelse uitdagingen die het dagelijks leven met zich meebracht, en ons te redden van de ondergang, zoals Giotto ons toont. Vandaag laat het optimisme ons toe om kwelgeesten te verdrijven die om allerlei redenen de kop opsteken. Zoals bijvoorbeeld in de schetsen, collages en plannetjes die werden ingezonden voor *Desired Spaces*, een gezamenlijke oproep van de Belgische architectuurinstituten naar ‘toekomstscenario’s voor een (on)gebouwde omgeving’ die een hoopvol perspectief moesten bieden tijdens de recente corona-lockdown.⁴ Op een moment waarop iedereen tegen de muren opliep van zijn eigen woonkader, leverde architectuur een uitweg naar hoop, verlangen en optimisme.

¹ Paul Valéry, *Cahiers*. Vertaald en ingeleid door Jan Fontijn (Amsterdam : De Buitenkant, 2017), 241

² Hashim Sarkis, [curator’s statement Biennale Architettura 2021 How will we live together?](#)

³ Sanford Kwinter, *Flying the bullet or when did the future begin?*, in Sanford Kwinter (ed.), *Rem Koolhaas: Conversations with Students* (New York: Princeton Architectural Press, 1996), 67-94.

⁴ <https://www.desiredspaces.be>

Het beeld van de architect als geroutineerde doemdenker lijkt dus – zeker als hij achter de tekentafel kruipt – allerm minst waar. Tussen het moment van de kritische, analytische – en regelmatig ook rondt pessimistische – lezing van de context waarin een ontwerp opgave tot stand komt en het moment waarbij een ontwerpvoorstel geformuleerd wordt, maakt de ontwerper een soort optimistische omwenteling door. Deze is, volgens Alain Badiou, verwant met een vraag die we ons als mensheid sinds lange tijd stellen en steevast neigen positief te beantwoorden: ‘Om gelukkig te zijn, moeten we daartoe de wereld veranderen?’⁵ Badiou keert de logica echter om en stelt dat, om de wereld te kunnen veranderen, we eerst en vooral gelukkig – en dus ook optimistisch? – moeten zijn.⁶

Die bedenking van Badiou kan ons helpen de specifieke positie van het optimisme binnen architectuur en stedenbouw scherper te stellen. Valt het samen met het vooruitgangdenken dat de positieve lading voedt van wederopbouwprojecten en modernisme? Of is het eerder vergelijkbaar met het optimisme dat in de huidige maatschappelijke debatten naar voren wordt geschoven als een proactieve strategie tegen de (klimaat)catastrofe? Dan ontstaat het immers niet vanuit een geloof in technologische ontwikkelingen en de oplossingen die ze kunnen aanreiken, maar wordt het zelf de motor van een noodzakelijke wereldveranderende transitie. We kunnen het optimisme van de architect niet zomaar ter zijde schuiven als een neveneffect van het ontwerpen of het bouwen, van het ‘in de wereld werpen’ van een nieuw voorstel. Het lijkt een drijvende kracht binnen de discipline die vertrouwen en verandering brengt in onze gebouwde omgeving.

In dit nummer van OASE willen we dit optimisme binnen de architectuur en stedenbouw iets nauwgezetter en kritischer in beeld brengen. De bijdragen kunnen beschouwend zijn, een argumentatie opbouwen rond een specifieke invalshoek, of handelen over projecten en plannen, over oeuvres, zowel hedendaags als historisch. Daarbij moeten een of meerdere van onderstaande thema’s worden geadresseerd:

- *Karakteristieken van het optimisme.* Optimisme is verwant met het utopisch gedachtegoed dat binnen architectuur reeds uitvoerig werd ontwikkeld en geanalyseerd. Toch lijkt het optimisme een alternatieve inhoudelijke en strategische positie in te nemen. Wellicht heeft die positie te maken met een andere, meer directe verhouding met de realiteit. Wat karakteriseert het soort optimisme dat gepaard gaat met de architectuurproductie en stadsontwikkeling? Kan het optimisme gekoppeld worden aan maatschappelijke agenda’s of evoluties? Gaat het in essentie over een intentie of een effect?
- *Verschijningsvormen van het optimisme.* Is het optimisme iets wat je kan aflezen uit een ontwerp praktijk of gebouw, of bestaat het alleen op papier en in de hoofden

⁵ Alain Badiou, *Happiness* (London & New York: Bloomsbury, 2019), 76. Oorspronkelijk gepubliceerd als *Métaphysique du bonheur reel* (Paris: Presses Universitaires de France, 2015)

⁶ ‘Hoe de wereld te veranderen? Het antwoord is rondt bemoedigend: door gelukkig te zijn.’ Badiou (2019), 89

van ontwerpers? Als je het proces waarin een ontwerp tot stand komt zou uittekenen, zijn er dan specifieke plaatsen of momenten waar het optimisme best gedijt (op de tekentafel, in de maatschappelijke context waarin het project tot stand komt, of eerder in het denken)? Zijn er esthetische kenmerken (vormen, kleuren, materialen) of bouwprogramma's die het optimisme in de architectuur tot uitdrukking brengen of voeden?

- *Mechanismen van het optimisme.* Optimisme in architectuur en stedenbouw is vaak minder spontaan dan het lijkt en wordt voortgedreven of uitgelokt door specifieke mechanismen. Hoe werkt optimisme als gangmaker in architectuur en stedenbouw? Verliest het zijn waarde als het op een berekende manier wordt ingezet? Hoe kan het optimisme in toom worden gehouden en onder welke omstandigheden ontspoort het?

Abstracts van maximaal 500 woorden (in Nederlands of Engels) moeten uiterlijk op **27/02/2022** ingediend worden via info@oasejournal.nl, samen met naam, emailadres, professionele affiliatie en een korte bio (150 woorden maximaal).

(advertentie)

STEDEBOUWKUNDIGEN!

werkzaam als ambtenaar in een van de 700 gemeenten van Nederland, ook U die zich verstopt achter Grondzaken, ik ben ervan overtuigd dat ik beter ben dan jullie!
Ik daag U uit voor een rechtstreeks ontwerpduel bij mij op de veranda in Eindhoven!

ZONDAG 22 MAART 1992 12 UUR

koffie gratis

JA, IK KOM	NEE, IK KOM NIET
Mevr./ Dhr.: _____	Mevr./ Dhr.: _____
Adres: _____	Adres: _____
Postcode: _____ Plaats: _____	Postcode: _____ Plaats: _____
Werkzaam in gemeente: _____	Werkzaam in gemeente: _____

Stuur de bon in gefrankeerde envelop naar John Körmeling, Tongelresestraat 64, 5613 DM Eindhoven.

John Körmeling, Advertentie, 1992